

Motion till riksdagen

1989/90:Ju824

av Kent Lundgren m.fl. (mp)

Brottsoffren

Inledning

Den svenska rättsstaten uppfattas och värderas utifrån sin förmåga att på ett tillfredsställande sätt värna om medborgarens intressen ifråga om:

- den enskildes skydd
- stödet till den enskilde när samhället misslyckats med skyddet
- den enskildes rätt som offer
- hur lagen svarar upp mot den enskildes rättsuppfattning
- hur strikt lagen och dess tillämpning är ur rättvisesynpunkt
- hur den enskilde förstår lagen
- hur lagen hävdar den lilles rätt mot övergrepp från den store
- att myndigheten är till för den lilla människan – inte tvärtom
- att lagens och maktens företrädare – dvs beslutsfattare och myndigheternas enskilda medlemmar – "föregår med gott exempel" i sin gärning.

Området "rättsstaten" har många aspekter, men denna motion skall endast belysa brottsoffrets situation.

Brottsoffer och andra offer

Att bli utsatt för ett brott är en upplevelse som hos människan utvecklar ilska, rädsla, hjälplöshet, hämndbegär, osv. Får hon dessutom inte hjälp och stöd av de myndigheter hon kommer i kontakt med i samband med brottet, så upplever hon även känslan av att vara utlämnad, nonchalerad, att rättsstaten inte fungerar när hon verkligen behöver den, stark vanmakt, osv.

Ett brottsoffrets situation utvecklas därför så gott som alltid till en psykisk kris förr eller senare, dvs en traumatisk upplevelse etsas in i offrets undermedvetna och påverkar det framtida beteendet i större eller mindre grad, beroende på upplevelsens art och styrka.

1. Brottsoffer och kvinnojourer i samverkan med polisen

Det är därför oerhört viktigt vilket bemötande ett brottsoffer får av de myndigheter hon kommer i kontakt med i sin svåra återhämtning efter att ha blivit utsatt för ett brott.

Många enskilda polismän gör här en fantastisk insats och hanterar dessa

offer med stor varlighet och omtanke. Men en polisman är en hårt ansatt person i en kår med knappa resurser och kan därför inte följa upp ett fall hur länge som helst, utan måste slussa offret vidare till psykisk och ibland också fysisk rehabilitering.

Men den viktiga resursen Brottsofferjour – dvs. ”en medmänniska som lyssnar på mig” – finns inte på så värst många ställen i landet ännu. Inte heller kvinnojour eller jourhavande präst finns överallt och detta måste snarast etableras över hela Sverige.

Det är mycket lätt hänt att ett offer blir ett vårdfall i samhället på grund av brist på stöd och hjälp, i stället för att förbli en samhällsresurs i kraften av gemenskap och medmänsklighet – jourerna kan vara den avgörande skillnaden.

Den basorganisation, som har full geografisk täckning över landet, är polisen och denna bör vara en av länkarna i den jourverksamhet som måste finnas på varje plats.

Staten måste, via stöd till riksorganisationer, information, påverkan av kommuner att ge lokalt ekonomiskt och materiellt stöd, stöd till utbildning, etc, ta ansvar för att via polisen påverka att jourverksamheter byggs upp i varje del av landet.

2. Brottsoffret inför rättsprocessen

Polisen i samverkan med jourverksamheten och ev. läkare har stora möjligheter att avgöra huruvida ett offer är i stånd att själv hävda sin rätt inför rättsvårdande myndigheter, eller om ett målsägarebiträde behöver sättas in för detta ändamål. I så fall skall detta ske på ett tidigt stadium, så att förtroende och tillit hinner byggas upp före rättegången.

Målsägarebiträde bör med automatik tilldelas offret i alla fall som rör fysisk misshandel, våldtäkt, incest och olaga tvång, om inte offret begär att få avstå från denna tjänst. Målsägarebiträde bör dessutom erbjudas, så snart polis-, jour- eller vårdpersonal anser det befogat och/eller offret uttrycker önskemål därom.

En sådan utvidgning av målsägareinsatser kan tyckas kostsam för samhället, men man skall då komma ihåg att en människa som inte fungerar psykiskt eller fysiskt, utan blir ett sjukdomsfall av längre karaktär, kostar samhället enormt mycket mer. Skillnaden mellan att betala sjukpenning och vård i förhållande till att få in inkomstskatt från en frisk människa till offentliga sektorn är mycket stor. Och skillnaden mellan dessa två lägen kan vara att offret får sin rätt!

3. Brottsoffret i rättsprocessen – förundersökningsdelen

Via polis och jourerna skall sedan offret försiktigt slussas in i rättsapparaten, för att – som ett mycket viktigt led i uppbyggnadsarbetet – få sin moraliska och fysiska rätt. Samtliga offer – nästan utan undantag – känner sig skändade och kränkta, dvs de är psykiskt skadade. Dessutom är många offer fysiskt skadade och i många fall handlar det också om bestående men eller invaliditet.

Underlag för ersättningsanspråk bör tas fram av målsägarebiträdet, eller

av offret självt med hjälp av undersökningsledare eller offerjour. Underlagen tas fram ur offrets närmiljö och dess erfarenheter och värderingar om offret.

Mot. 1989/90
Ju824

Kostnaderna för denna undersökning ingår i rehabiliteringen och det handlar om *en undersökning på offrets villkor*.

4. Brottsoffret i rättsprocessen – ersättningsdelen

Det är rättsprocessens sak att se till att offret får kompensation för de lidanden det utsatts för och grunden för denna bedömning av ersättning bör vara:

- a) Psykiskt och fysiskt lidande;
 - förlorad arbetsförtjänst i samband med ev. psykisk och/eller fysisk behandling,
 - kostnadstäckning för denna, samt
 - kompensation för psykisk oro och smärta/ sveda och värk.
- b) Bestående men;
 - handikapp,
 - kosmetiska förändringar,
 - värk, samt
 - med menet sammanhängande merkostnader för behandling, mediciner och hjälpmedel.
- c) Ersättning/livränta för mellanskillnaden mellan potentiella utvecklingsmöjligheter före skadan och reella möjligheter och begränsningar efter skadan.

Ersättningarna skall utformas som "en medborgarlön", som gör det möjligt för offret att köpa den vård, utrustning, träning, boende, etc, som han/hon behöver för att kompensera bortfallet av "ett normalt liv", efter de förutsättningar som gällde före skadan.

5. Gärningsmannens del i ersättningsprocessen

Alla ersättningar till brottsoffer och andra offer bör betalas ut av samhället – t.ex. via Försäkringskassan – och sedan återkrävas av gärningsmannen inom rimliga gränser via t.ex. Kronofogdemyndigheten.

Detta innebär att en gärningsman delar det sociala ansvaret med samhället för den av brottet handikappade människan.

Betalningarna bör kunna administreras på samma sätt som bidragsförskott.

6. Utbetalningar till brottsoffer

Dom skall inte behöva falla för att utbetalningarna skall komma igång till offret, eftersom det är i starten medlen bäst behövs.

En preliminär snabbutredning om offrets situation och om möjligheterna till skadestånd och livränta i rättsprocessen bör göras av utredare och målsägarebiträde – ev. tillsammans med åklagaren – varefter a conto-utbetalningar skall kunna börja inom en månad efter att brottet ägt rum.

7. Uppföljning av brottsoffrens situation

Mot. 1989/90

Ju824

Det är samhällets sak att hålla sig à jour med offrets utveckling och sociala återhämtning och denna del bör i första hand hanteras av de sociala myndigheterna, men ansvaret bör uttalas klarare än vad som görs idag. Denna uppföljning bör ske löpande under första året, därefter efter 2 år och sedan vart femte år. Offret å sin sida skall veta om att inblandade myndigheter har krav på sig på denna punkt och skall kunna åberopa sina rättigheter till ett positivt liv gentemot dessa.

8. Överklagningsmöjligheten för brottsoffret

Får inte offret det tillfrisknande, eller den utveckling som domstolen förväntade sig – där hänsyn togs till mellanskillnaden mellan potentiell utveckling före skadan och reell utveckling efter – så måste värderingen som processen vilade på göras om.

Ersättningen skall ju vara så utformad att offret kan betala för den tillsyn, den omvårdnad, de hjälpmedel, den träning och det boende som han enligt domen skulle ha haft rätt att ha.

Överklagan bör ske till socialförvaltningen, som kartlägger och förhandlar med utbetalande myndighet – t.ex. Försäkringskassan. Fås ingen rättelse, så kan socialförvaltningen föra frågan vidare till domstolen igen.

Finner brottsoffret att han/hon inte får sin rätt, så kan frågan hänskjutas till människombudet i länet, om vilket yrkas i särskild motion.

Hemställan

Med hänvisning till vad som i motionen anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om etablering av jourverksamhet för brottsoffer över hela landet med polisens medverkan,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av reglerna om målsägarbiträde i enlighet med motionens anda,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brottsoffrens ställning och ersättningsrätt samt framtagning av bedömningsunderlag på offrets villkor,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brottsoffrens ekonomiska ersättningar,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gärningsmäns deltagande i det sociala ansvaret för brottsoffren samt om förskottsbetalningar via det allmänna,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förskottsbetalningar via det allmänna till offret,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uttalande om samhällets skyldighet till omtanke och löpande uppföljning av brottsoffrets situation,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om brottsoffers överklagningsmöjligheter om skillnad i utfall föreligger mellan förväntad och reell social utveckling.

Mot. 1989/90
Ju824

Stockholm den 25 januari 1990

Kent Lundgren (mp)

Elisabet Franzén (mp)

Gösta Lyngå (mp)

Lars Norberg (mp)

Krister Skånberg (mp)

